

Broedvogels van Boswachterij Garderen en de Bennekomse Meent in 2018

Symen Deuzeman en
Theo Verstrael

Sovon-rapport 2018/63

Broedvogels van Boswachterij Garderen en de Bennekomse Meent in 2018

Symen Deuzeman en Theo Verstrael

Sovon-rapport 2018/63
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Staatsbosbeheer

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer

Wijze van citeren: Deuzeman S. & Verstrael T. 2018. Broedvogels van Boswachterij Garderen en de Bennekomse Meent in 2018. Sovon-rapport 2018/63. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN-nummer: 2212 5027

Inhoud

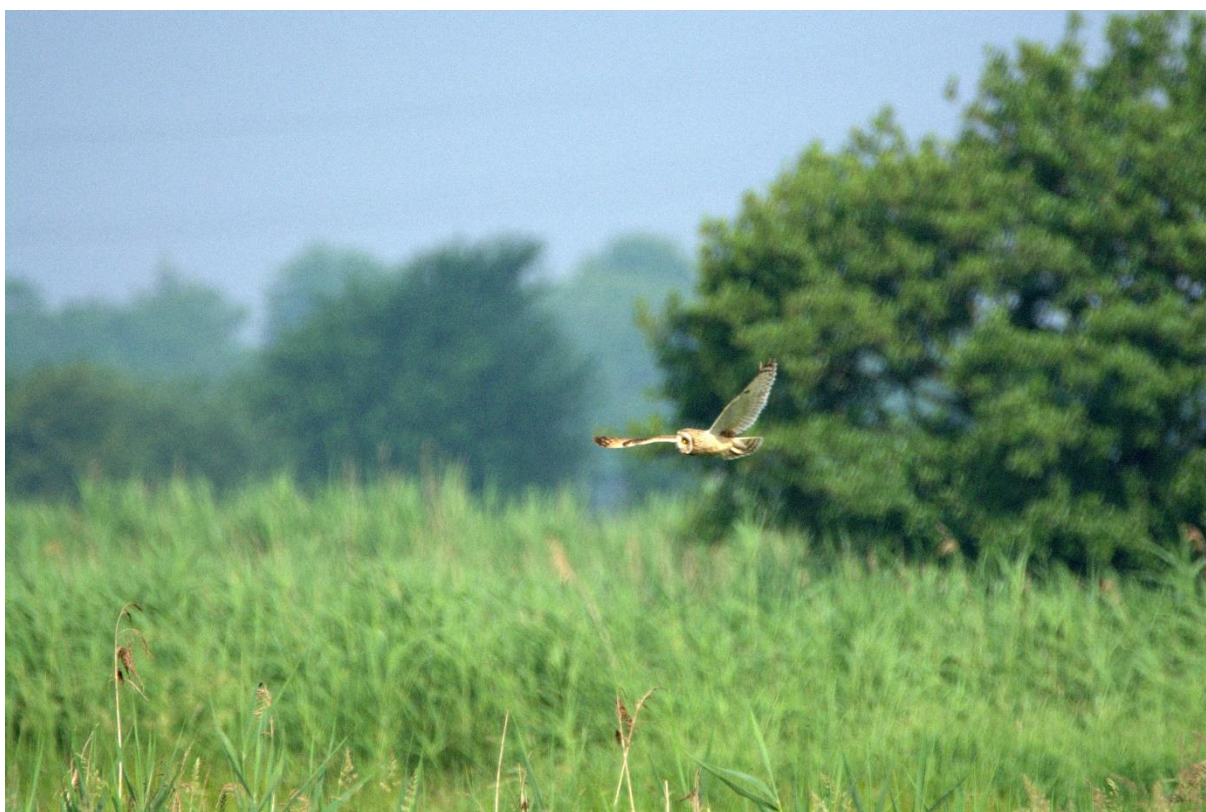
Samenvatting.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Gebiedsbeschrijving.....	4
3. Werkwijze en omstandigheden in 2018.....	8
3.1. Veldwerk.....	8
3.2. Interpretatie.....	9
3.3. Weersomstandigheden.....	9
3.4. Foutenmarges.....	10
4. Resultaten.....	11
4.1. Soorten en aantallen.....	11
4.2. Beheertypen en kwaliteitsbepalende SNL-soorten.....	12
4.3. Vergelijking met eerdere karteringen.....	13
4.4. Soortbesprekingen.....	17
4.5. Enkele waarnemingen van niet-broedvogels.....	23
Literatuur.....	25
Bijlagen.....	26

Samenvatting

In het voorjaar van 2018 is Boswachterij Garderen (2062,3 ha) en de Bennekomse Meent (39,8 ha) gekarteerd op broedvogels. In beide gebieden werden vijf inventarisatieronden uitgevoerd in de periode maart-juli, waarbij 6,9 minuten per hectare werd besteed aan veldwerk in Garderen en 29 min/ha in de Bennekomse Meent. Nachtrondes werden uitsluitend uitgevoerd in juli voor de inventarisatie van de Nachtzwaluw.

In Garderen werden 62 verschillende soorten broedvogels vastgesteld in het onderzoeksgebied, waarvan er 54 zijn gekarteerd. Hier werden 7 soorten van de nieuwe Rode Lijst vastgesteld: Wintertaling, Koekoek, Grote lijster, Grauwe vliegenvanger, Zwarte Mees, Matkop en Kneu en 5 Natura 2000-soorten: Wespandief, Nachtzwaluw, Zwarte Specht, Boomleeuwerik en Roodborsttapuit.. De meeste soorten in Garderen lieten een trend zien die overeenkomt met landelijke en vooral regionale ontwikkelingen.

In de Bennekomse Meent werden 41 soorten vastgesteld, waarvan er 35 werden gekarteerd. Er werden 9 soorten van de nieuwe Rode Lijst vastgesteld: Zomertaling, Slobeend, Wulp, Grutto, Tureluur, Koekoek, Velduil, Graspieper en Kneu. De reservaten bleken een tweetal pareltjes te zijn. De 'blauw'-graslanden waren zeer nat en daardoor soms moeilijk begaanbaar. Dichtheden van kritische weidevogels, zoals Wulp, Grutto en Kievit, bleken zeer hoog. Rietvegetaties langs de Valleikanaal en op dammetjes in de reservaten leverden hoge dichtheden aan Bosrietzangers, Kleine Karekieten en Rietgorzen op. In de laagtes van de graslanden bleken Graspiepers goed te gedijen in lage ruigtes. Zeer bijzonder was het territorium van de Velduil.

Jagende Velduil boven de Bennekomse Meent. 30 mei 2018 (Theo Verstrael).

1. Inleiding

Voor de evaluatie van het beheer in natuurgebieden laat Staatsbosbeheer jaarlijks een deel van haar gebieden inventariseren. In het voorjaar van 2018 is Boswachterij Garderen (2120,5 ha) en de Bennekomse Meent (39,8 ha) geïnterviewd op broedvogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland voerde de inventarisatie uit als onderdeel van het consortium De Vlinderstichting, Sovon & EIS voor Staatsbosbeheer Nederland.

Het veldwerk werd gedaan door Symen Deuzeman en Theo Verstrael. Contactpersonen bij Staatsbosbeheer waren Jaap Rouwenhorst (Coördinator monitoring) en Florian Bijmold (Boswachter ecologie). Een concept van dit rapport werd doorgelezen door Jaap Rouwenhorst, Florian Bijmold en Willem van Manen, waarvoor veel dank. Samen met Marjolijn Paulusma Koelemij, Hugh Jansman, Ronny Hullegie, Willem van Manen en Florian Bijmold werden broed-biologische gegevens verzameld van roofvogels. Verdere hulp in het veld of anderszins werd verkregen van Rick de Ruiter, Lara Marx en Petra Verburg.

In dit rapport worden de soorten gepresenteerd volgens de systematiek van Het International Ornithological Committee (IOC)

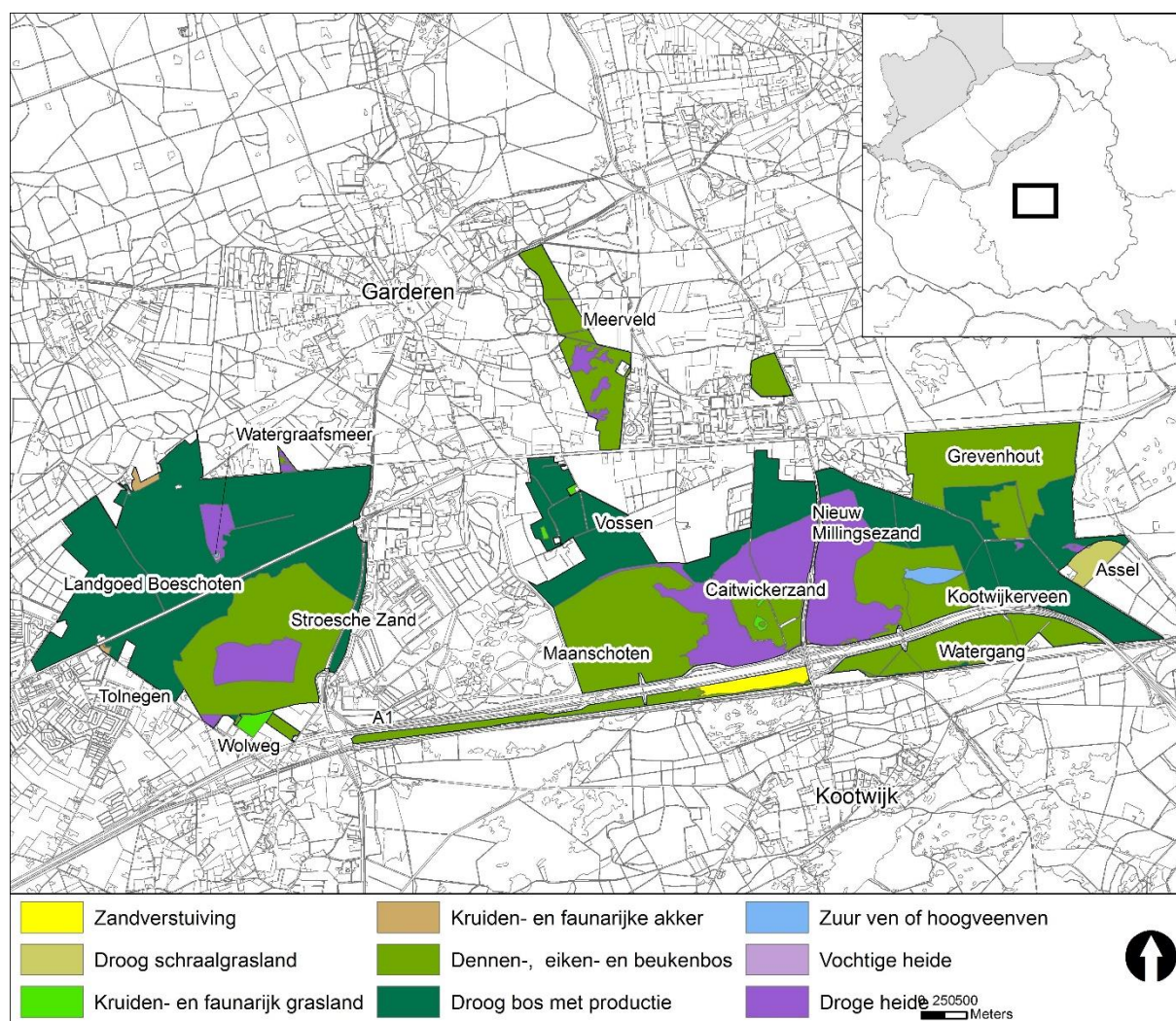
Ven Watergraafsemeer in Boswachterij Garderen. 27 maart 2018 (Symen Deuzeman).

2. Gebiedsbeschrijving

Boswachterij Garderen

Boswachterij Garderen (2126,6 ha) ligt aan de westrand van de Centrale Veluwe, tussen Voorthuizen in het westen en Apeldoorn in het oosten (figuur 1). Het gebied bestaat uit twee delen. Het westelijke deel (715 ha) wordt gevormd door landgoed Boeschoten en het Stroesche Zand. Het oostelijke deel (1411,6 ha) bestaat uit de zandverstuivingen en de omringende bossen van het Nieuw-Millingse Zand en het Caitwickerzand. Ten noorden van de Amersfoortseweg liggen een tweetal losliggende boscomplexen nabij Meerveld. De Watergang ligt ingeklemd tussen de drukke snelweg Amsterdam-Enschede (A1) en de spoorwegverbinding van Amersfoort naar Apeldoorn. Bovendien doorsnijdt de Kootwijkerweg (N302) het oostelijke deel van Garderen in tweeën en vormt de drukke Amersfoortseweg (N310) de noordgrens van Garderen-Oost. Het westelijke deel van Garderen wordt doorsneden door Apeldoornsestraat (N344). Het moge duidelijk zijn dat er nauwelijks locaties in het gebied zijn die, op welk moment van de dag of week ook, vrij zijn van verkeersgeruis.

De boswachterij bestaat voor het overgrote deel uit bos, maar wordt met name in het oostelijke deel sterk afgewisseld door zandverstuivingen en heidevelden. Karakteristiek voor het gebied is het Kootwijkerveen, ontstaan door een stagnerende waterafvoer als gevolg van ondoorlatende lagen in de ondergrond. Binnen de regio, waar de aanwezigheid van open water schaars is, heeft het ven een belangrijke functie voor tal van organismen. In 2018 is nagenoeg de hele boswachterij op broedvogels onderzocht (2120,5 ha). Alleen enkele natuurvriendelijke akkers (Assel en Wolweg) vielen buiten de feitelijke opdracht, maar werden wel meegenomen.

Figuur 1. Toegekende SNL-beheertypen en toponiemen van Boswachterij Garderen in 2018. Bron: Staatsbosbeheer.

Tabel 1. Beheertypen van Boswachterij Garderen in 2018. Bron: Staatsbosbeheer.

SNL	Beheertype	Opp (ha)	%
N16.01	Droog bos met productie	917,4	43
N15.02	Dennen-eiken-beukenbos	848,3	40
N07.01	Droge heide	296,6	14
N07.02	Zandverstuiving	18,4	1
N11.01	Droog schraalgrasland	16,2	1
N12.02	Kruiden- en faunarijk grasland	9,9	1
N06.06	Zuur ven of hoogveenven	9,0	0
N12.05	Kruiden- en faunarijke akker	4,2	0
N06.04	Vochtige heide	0,4	0
Totaal		2120,5	100

Meer dan de helft van het onderzochte gebied bestaat uit bos (>80%), met een leeftijd tussen de 70 en 90 jaar oud. Belangrijkste boomsoorten zijn grove den, douglas, zomereik, beuk en Japanse lariks. De zuidelijke helft met haar duinvaaggronden is het armst. Hier staat grove dennenbos en deze stuifzandbebouwingen zijn hoofdzakelijk aangeplant in de periode 1900-1950. De dennenbossen hebben over het algemeen een open karakter, met soms kleine kaalkappen of windworppekken, die hier en daar door berkensingels worden doorbroken. De meeste percelen zijn weinig gemengd en hebben een homogeen karakter, maar in de oudere dennenpercelen staat soms al een aanzienlijke hoeveelheid zomereik, berk en soms lijsterbes. In de zeer open oude grove dennenpercelen staat inmiddels een dichte tweede boomlaag van grove den. Maanschoten vormt een uitzondering. Dit is een zeer gevarieerd open vliegdendcomplex van zeldzame schoonheid. Er heeft zich een afwisselende bodemvegetatie ontwikkeld van kraai- en struikheide en grassen. Fraai zijn de jeneverbessstruwelen en de verborgen liggende kleine heideveldjes en wildakkers. De bossen ten noorden van de Amersfoortsestraat is in feite een heideveld dat een jaar of 40 geleden is dichtgegroeid met dennen, eiken, Amerikaanse vogelkers en krent. Het bos is daar vrij rommelig en soms zeer dicht.

In de noordelijke helft van de boswachterij overwegen holtpodzolgronden, waarop in de periode 1921-60 douglas, fijnspar en Japanse lariks is aangeplant. Kernen van deze opstanden zijn te vinden in Boeschoten, Vossen en in het noordoostelijke deel van Garderen-Oost. De oude douglas-opstanden zijn inmiddels hoog, met een tweede boom- en struiklaag van douglas en lariks en lokaal ook prunus en berk. In de middeloude vakken van douglas en/of fijnspar is nauwelijks sprake van een struiklaag.

Loofhout is met 17% van het bosoppervlak schaars. Het komt verspreid door de boswachterij voor in lanen en percelen, maar ook als bijmenging. Bijzonder zijn de eikenstrubbenbossen die vooral te vinden zijn in Maanschoten en rondom het Caitwickerzand. Deze bossen zijn van voor 1800 bekend en bestaan uit zomereiken met enkele groepen oude grove dennen. Het eikenbos heeft doorgaans een homogeen karakter met bijmenging van berk. Een tweede boom- en struiklaag ontbreekt veelal. Vanwege de berken zijn de vakken in toenemende mate interessant voor holenbroeders, door de aanwezigheid van dood staand hout. Bosbes is hier de dominerende kruidlaag. Beuken komen maar spaarzaam voor in Garderen, soms in de vorm van vakken, vaker als laan. Ze dateren soms al van ver voor 1900. Rond 1930 is in geringe mate is Amerikaanse eik aangeplant.

Iets meer dan 10% van de oppervlakte wordt gevormd door heidevelden, oude brandvlaktes, vennen en zandverstuivingen. Het Caitwickerzand en Nieuw-Millingens Zand is een ca. 170 ha groot stuifzandgebied, dat doorsneden wordt door de drukke provinciale weg van Kootwijk naar Harderwijk. Er is nauwelijks meer sprake van actief stuivend zand. Het overgrote deel bestaat uit een ijle bodemvegetatie die is vastgelegd. De vegetatie wordt gedomineerd door buntgras, ruig haarmos en grijs kronkelsteeltje. Verspreid komen grove dennen en jeneverbessen voor, omringd door kraai- en struikheide. In de afgelopen dertig jaar is naar schatting ongeveer een kwart van het voorheen open gebied dichtgegroeid met dennenopslag. Deels is deze recentelijk weer open gemaakt.

In Garderen-West liggen twee kleine heideveldjes. In het noordelijke deel ligt de Boeschoterheide, dat bestaat uit structuurrijke struikheide met verspreid staande vliegdennen en jeneverbessen. In het zuidelijke deel is een open vlakte aanwezig met bochtige smele, struikheide en opslag van berken en dennen. Het gaat hier om een oude brandvlakte uit 1976.

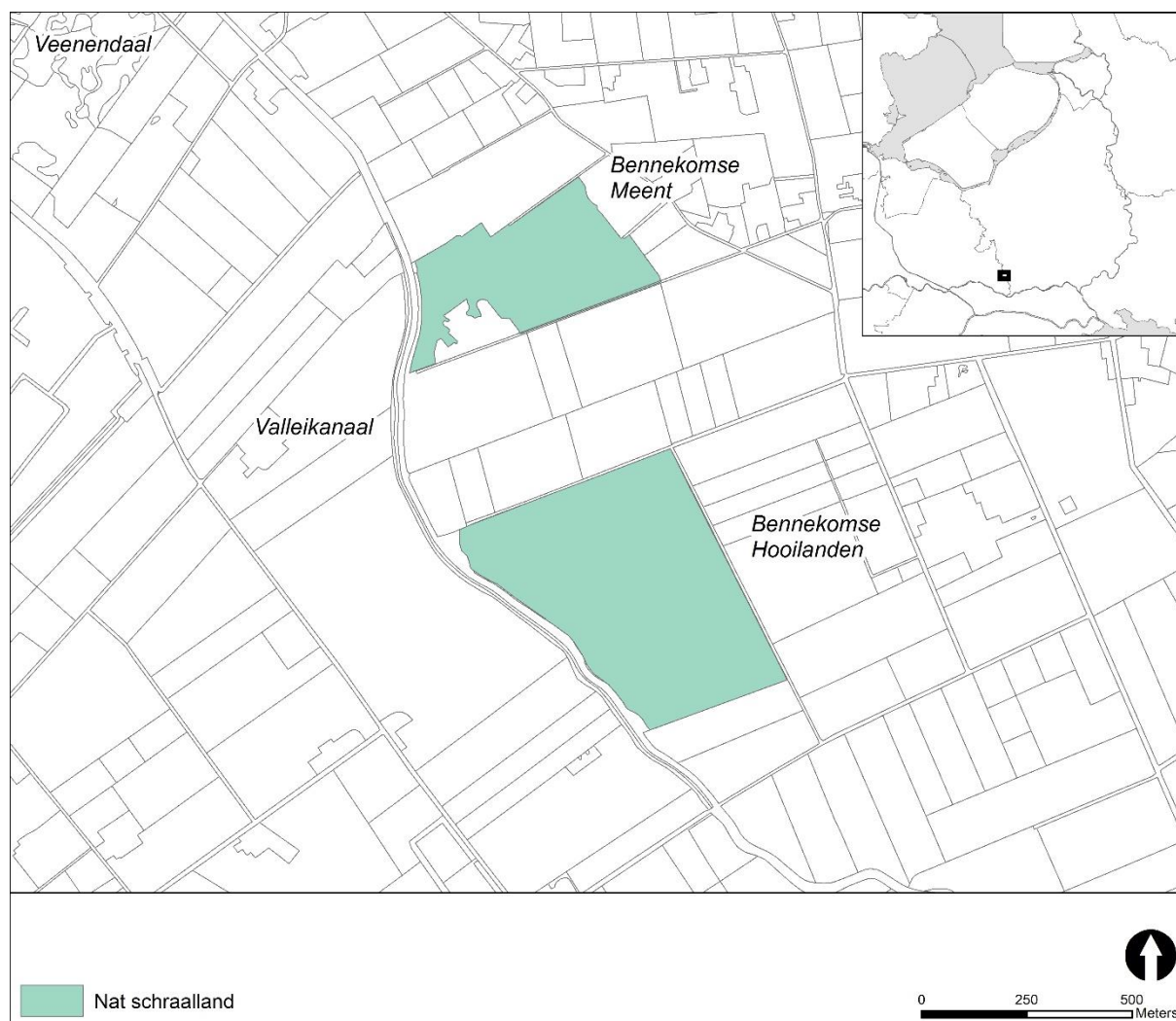
Een uitzonderlijk habitat wordt gevormd door het Kootwijkerveen. Het wordt omgeven door pitrus, riet en kleine lisdodde. Aan de zuidzijde bestaat de vegetatie vooral uit dopheide en rond het veenputtengedeelte uit pijpenstroo met hier en daar veenpluis. Verspreid komen wilgen voor langs het ven. In de zuidelijke uitloper van de Boeschoterheide ligt het Watergraafsmeer. Het ven is ontstaan door waterstagnatie in de ondergrond en is van beperkte omvang. De randen van het ven worden gedomineerd door pitrus en pijpenstroo.

Bennekomse Meent

Het onderzochte deel van de Bennekomse Meent (39,8 ha) omvat alleen de delen met het SNL-beheertype Nat schraalland (figuur 2). Het gebied ligt direct ten zuidwesten van Veenendaal langs het Valleikanaal en maakt onderdeel uit van het Natura 2000-gebied Binnenveld. Het Binnenveld is voor een deel een blauwgraslandreservaat en omvat drie complexen aan weerszijde van de Grift in de zuidelijke Gelderse Vallei. Hiervan ligt het complex Bennekomse Meent aan de Gelderse kant, de overige twee aan de Utrechtse kant.

De Bennekomse Meent wordt gevoed door basenrijk kwelwater afkomstig van de Veluwe. Het terrein heeft een venige bodem waarin plaatselijk zand-opduikingen optreden en juist op deze plekken, waar basenrijk water naar boven kan stijgen, komen blauwgraslanden voor. Het noordelijke perceel is in feite de echte Bennekomse Meent en behoort tot de gebieden met de grootst aaneengesloten oppervlakte aan goed ontwikkeld blauwgrasland in Nederland (zo'n 10 ha). Door de aanwezigheid van zandopduikingen en veenputjes vertoont de Bennekomse Meent een vrij sterk microreliëf. Het is voor zowel flora, insecten, vogels en amfibieën een zeer belangrijk gebied.

Het zuidelijke perceel bestaat uit de Bennekomse Hooilanden en is in feite nog geen blauwgrasland. Hier heeft vanaf 2001 natuurherstel plaatsgevonden. Hierbij werden percelen van de voedselrijke bovenlaag ontdaan. Het gebied wordt zeer nat gehouden. Zelfs tijdens het zeer droge voorjaar van 2018 bleef er water op het grasland staan. In het grasland is veel microreliëf aanwezig. Langs de brede afwateringssloten liggen dammetjes waarop riet groeit. De lager gelegen delen bestaan uit nat grasland. In het zuidoostelijke deel is een plas uitgegraven. Langs het Valleikanaal is een hoge wal aangelegd met daarnaast een brede watergang. Op de wal komt moerasbos voor en is vrijwel geheel begroeid met manshoge rietvegetaties.

Figuur 2. Toegekende SNL-beheertypen en toponiemen van De Bennekomse Meent in 2018. Alleen het beheertype Nat schraalland (blauw) is onderzocht. Bron: Staatsbosbeheer.

Vers ingericht wildviaduct in Boswachterij Garderen. 11 maart 2018 (Symen Deuzeman).

Bijna een historisch tafereel in de Bennekomse Meent. 14 april 2018 (Theo Verstrael).

3. Werkwijze en omstandigheden in 2018

Bij het verzamelen van broedvogelgegevens in terreinen van Staatsbosbeheer zijn de volgende aspecten van belang:

- verspreiding en aantal territoria van de broedvogelsoorten
- aantalsontwikkeling van de broedvogelsoorten
- relatie tussen het beheer en broedvogels

3.1. Veldwerk

In grote lijnen is de uitgebreide territoriumkartering toegepast, zoals beschreven in Vergeer *et al.* 2016. Bij de kartering lag de nadruk op de soorten van de SNL-lijst, plus aanvullende soorten van BMP-B. Het veldwerk werd uitgevoerd door Symen Deuzeman, die Garderen (2120,5 ha) onderzocht en Theo Verstrael die dit voor de Bennekomse Meent (39,8 ha) deed. In beide gebieden werden vijf inventarisatieronden uitgevoerd in de periode maart-juli (Tabel 2 en 3). In Garderen is in totaal 242 uur en 24 minuten besteed aan veldwerk, wat neerkomt op 6,9 minuten per hectare en in de Bennekomse Meent was dit 19 uur en 38 minuten (29 min/ha). Specifiek voor de inventarisatie van Wespindieven postte Willem van Manen op 18 juli vanuit een hoge top van een douglas in het Grevenhout in Garderen-Oost. Nachtrondes werden uitgevoerd in de maand juli voor de inventarisatie van Nachtzwaluwen. Dit gebeurde in de avondschemer. Overige schemer-actieve soorten werden meegenomen, maar het beeld zal verre van volledig zijn (met name Bosuil). Het inventariseren van deze soorten was niet in de opdracht opgenomen.

De meeste veldbezoeken begonnen rond zonsopgang en duurden tot in de middag. De af te leggen route (fietsend of te voet) werd aangepast aan de terreingesteldheid, de tijd van de dag en de weersomstandigheden. Territoria werden voornamelijk vastgesteld aan de hand van zingende of baltende vogels. In geval van zeldzame soorten en soorten met grote, overlappende territoria of leefgebieden, werd geprobeerd een zo hoog mogelijke (nest indicatieve) broedcode te verzamelen en de nestplaats zo nauwkeurig mogelijk te lokaliseren. Dit om te voorkomen dat niet-broedvogels werden meegeteld en om over- of onder-telling van moeilijk karteerbare soorten te voorkomen. Tijdens de inventarisatie lag de focus op het verzamelen van uitsluitende waarnemingen, d.w.z. waarnemingen van tegelijkertijd zingende of baltende individuen. Buitenranden werden mee-geïnventariseerd, waardoor overschatting van het aantal territoria werd geminimaliseerd. Bij roofvogels en de Zwarte Specht werd intensief gezocht naar nesten en werden gegevens verzameld over de broedbiologie.

Tabel 2. Tijdsbesteding in Boswachterij Garderen in 2018.

Datum	Begin	Eind	Uren	Datum	Begin	Eind	Uren
6-mrt	07:26	12:29	5,1	21-mei	06:50	15:24	8,6
7-mrt	08:18	17:14	8,9	22-mei	05:23	13:29	8,1
10-mrt	07:14	16:09	8,9	28-mei	04:50	15:18	10,5
11-mrt	07:42	11:59	4,3	31-mei	14:08	16:53	2,8
13-mrt	07:43	13:08	5,4	11-jun	05:47	16:23	10,6
14-mrt	10:07	14:53	4,8	16-jun	05:02	15:14	10,2
25-mrt	07:06	17:21	10,3	20-jun	05:14	15:27	10,2
27-mrt	07:13	13:31	6,3	24-jun	05:36	12:03	6,5
30-mrt	07:28	16:27	9,0	25-jun	11:22	16:15	4,9
3-apr	06:43	13:02	6,3	29-jun	13:15	16:32	3,3
10-apr	06:12	12:25	6,2	1-jul	13:30	16:50	3,3
11-apr	06:12	12:25	6,2	6-jul	13:09	15:44	2,6
14-apr	06:20	14:04	7,7	6-jul	21:42	23:54	2,2
17-apr	06:10	13:31	7,4	12-jul	08:00	13:57	6,0
27-apr	06:25	14:33	8,1	16-jul	21:52	23:27	1,6
28-apr	06:20	14:23	8,1	17-jul	10:03	17:14	7,2
7-mei	05:24	15:02	9,6	18-jul	10:30	13:20	2,8

Datum	Begin	Eind	Uren	Datum	Begin	Eind	Uren
11-mei	05:47	15:15	9,5	19-jul	22:14	23:48	1,6
15-mei	06:05	12:23	6,3	26-jul	17:09	18:23	1,2

Tabel 3. Tijdsbesteding in de Bennekomse Meent in 2018.

Datum	Begin	Eind	Uren	Datum	Begin	Eind	Uren
30-mrt	06:58	10:38	3,7	30-mei	05:11	09:19	4,1
18-apr	06:21	10:08	3,8	15-jun	05:03	09:01	4,0
9-mei	05:47	09:52	4,1				

3.2. Interpretatie

In het veld werden de waarnemingen, voorzien van broedcode, ingevoerd op een tablet met behulp van het programma Avimap. Clustering van waarnemingen tot territoria gebeurde op basis van de criteria zoals beschreven in van Dijk & Boele (2011), maar met een lichte aanpassing vanwege het geringe aantal bezoeken (5 i.p.v. 8). Dit gebeurde in het autoclusterprogramma van Sovon in Avimap. Exacte clustercriteria zijn opgenomen in de metadata. Nestvondsten of nest indicatieve waarnemingen telden in alle gevallen mee. De stippen op de verspreidingskaarten zijn de locaties van waarnemingen met de hoogste broedcode of anders de laatste meetellende waarneming binnen de geïnterpreteerde territoria.

3.3. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt later op de dag ook af bij hogere temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2017 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 4 zijn enkele variabelen samengevat.

Tabel 4. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, aantal zonuren per maand en hoeveelheid neerslag) in de periode april-juni 2018, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2010).

Maand	Temperatuur (°C)		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2018	Ref	2018	Ref	2018	Ref
Maart	4,7	6,2	132	122	60	67
April	12,2	9,2	175	174	79	44
Mei	16,4	13,1	283	207	38	62
Juni	17,5	15,6	205	194	12	66
Juli	20,7	17,9	341	206	5	81

Na een wederom zachte winter (vijfde op rij) was maart 2018 met een gemiddelde temperatuur van 4,7 °C kouder dan normaal. De maand begon met twee ijsdagen, een voorzetting van een koude februari. De temperatuur zakte in Groningen tot -9,6°C. In de loop van de maand liep de temperatuur langzaam op, met een koude periode tussen 17-20 maart, de rest van de dagen verliep met temperaturen rond het langjarige gemiddelde. Maart was qua neerslag en aantal zonuren gemiddeld, de meeste neerslag viel in Zeeland (meest op 11 maart), de minste in het noorden en zuidoosten van het land.

April was zeer zacht, zeer nat met een normale hoeveelheid zon. Met 12,2 °C komt april 2018 op de derde plaats van zachte aprilmaanden sinds 1901. De eerste week verliep normaal, daarna liepen de temperaturen snel op naar 20°C op 7 april en de eerste zomerse dag (temperatuur +25°C) werd op 19 april genoteerd. De warme periode eindigde op 22 april met hevige onweersbuien en de rest van maand verliep wisselvallig met regelmatig regen. De meeste neerslag viel in het westen en noorden, het zuidoosten van Nederland bleef het droogst.

Mei was recordwarm, zeer zonnig en landelijk aan de droge kant. Mei 2018 was de warmste meimaand sinds minimaal 300 jaar. De maand begon koel, maar onder invloed van hogedrukgebieden werd het al snel warm en dat bleef, met een kleine dip rond het midden van de maand, zo. Vanaf 28 mei kwam de temperatuur plaatselijk boven de 30°C en werd de eerste tropische dag van het jaar gemeten. Vooral de

eerste week was het zonnig, daarna was er een afwisseling van zonnige en bewolkte dagen. De weinige neerslag viel verspreid over de maand in (onweers)buien.

Juni 2018 was zeer warm en zeer droog, met een gemiddeld aantal zonuren. Het weer in ons land werd het overgrote deel van de maand bepaald door hogedrukgebieden, met slechts enkele dagen met een lagedrukgebied. in onze omgeving. Slechts kleine verstoringen wisten het land te bereiken. Op 7 juni werden er in het oosten van het land tropische temperaturen bereikt, het midden van de maand kende door wat meer bewolking met iets lagere temperaturen, maar aan het eind van de maand was het weer zomers. Juni 2018 eindigde in de top 10 van droogste junimaanden, de meeste neerslag viel tijdens buien op 1, 21 en 22 juni in het noordoosten van het land. Daar was het ook het natst, in Vlissingen viel bijvoorbeeld slechts 1mm.

Juli 2018 was recorddroog, recordzonnig en zeer warm. Het warme zomerse weer in juni ging naadloos over in juli. Hoewel het warm was (3^e plaats warmste julimaanden), waren vooral de aanhoudende droogte en record hoeveelheid zon opvallend. De laatste week van juli was extreem warm met plaatselijk temperaturen boven de 38 °C, met daarnaast opvallend warme nachten (boven 20°C). Dit alles zorgde voor een landelijke hittegolf van 13 dagen. De droogte hield aan en het neerslagtekort liep op tot rond het recordjaar 1976 (in augustus uiteindelijk resulterend in een record). Regen viel er tussen 25 en 27 juli toen er plaatselijk enkele stevige onweersbuien tot ontwikkeling kwamen, er waren echter ook delen van Gelderland en Noord-Holland waar de hele maand zo goed als droog verliep.

3.4. Foutenmarges

Bij de kartering zijn geen omstandigheden opgetreden die de resultaten merkbaar hebben beïnvloed.

De Bosrietzangers is in het voorjaar de laatste soort die arriveert, heeft een korte zangpiek en broedt slechts één keer. Dit maakt hem een lastige soort om te inventariseren. Bennekomse Meent 15 juni 2016 (Theo Verstrael).

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

Garderen

In Garderen werden totaal 62 verschillende soorten broedvogels vastgesteld in het onderzoeksgebied, waarvan 54 werden gekarteerd (tabel 5). Merel, Roodborst, Winterkoning, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees en Vink waren als broedvogel aanwezig, maar zijn niet geteld. Ook de schemer-actieve soorten Bosuil en Houtsnip waren aanwezig, maar werden niet integraal geteld. Er werden 7 soorten van de nieuwe Rode Lijst vastgesteld (Van Kleunen *et al.* 2017) en vijf Natura 2000-soorten.

Tabel 5. Aantallen en dichtheden van broedvogels in Boswachterij Garderen in 2018. RL=Rode Lijst-status, EB=ernstig bedreigd, BE=bedreigd, KW=kwetsbaar en GE=gevoelig. * niet integraal geteld.

Soort	N	N/100 ha	RL	Soort	2018	N/100 ha	RL
Grauwe Gans	2	0,1		Boomleeuwerik	40	1,9	
Wilde Eend	4	0,2		Staartmees	42	2,0	
Wintertaling	1	0,0	KW	Fluiter	27	1,3	
Kuifeend	5	0,2		Zwartkop	332	15,6	
Dodaars	8	0,4		Tuinfluiter	12	0,6	
Wespendief	5	0,2		Vuurgoudhaan	30	1,4	
Sperwer	9	0,4		Goudhaan	205	9,6	
Havik	4	0,2		Boomklever	121	5,7	
Buizerd	12	0,6		Boomkruiper	237	11,1	
Waterral	1	0,0		Spreeuw	4	0,2	
Meerkoet	2	0,1		Zanglijster	162	7,6	
Houtsnip*	4	0,2		Grote Lijster	37	1,7	KW
Holenduif	13	0,6		Grauwe Vliegenvanger	40	1,9	GE
Houtduif	72	3,4		Bonte Vliegenvanger	97	4,6	
Koekoek	3	0,1	KW	Gekraagde Roodstaart	42	2,0	
Nachtzwaluw	8	0,4		Roodborsttapuit	9	0,4	
Middelste Bonte Specht	1	0,0		Heggenmus	51	2,4	
Kleine Bonte Specht	11	0,5		Witte Kwikstaart	4	0,2	
Grote Bonte Specht	188	8,8		Boompieper	134	6,3	
Zwarte Specht	7	0,3		Appelvink	121	5,7	
Groene Specht	2	0,1		Goudvink	49	2,3	
Gaai	78	3,7		Groenling	35	1,6	
Zwarte Kraai	10	0,5		Kneu	11	0,5	GE
Zwarte Mees	179	8,4	GE	Kruisbek	25	1,2	
Kuifmees	209	9,8		Putter	17	0,8	
Glanskop	93	4,4		Sijs	4	0,2	
Matkop	52	2,4	GE	Geelgors	36	1,7	

Bennekomse Meent

In de Bennekomse Meent werden totaal 41 verschillende soorten broedvogels vastgesteld in het onderzoeksgebied, waarvan 35 werden gekarteerd (tabel 5). Merel, Winterkoning, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees en Koolmees waren als broedvogel aanwezig, maar de aantallen zijn niet opgenomen in tabel 6. Er werden negen soorten van de nieuwe Rode Lijst vastgesteld (Van Kleunen *et al.* 2017).

Tabel 6. Aantallen en dichtheden van broedvogels in de Bennekomse Meent in 2018. RL=Rode Lijst-status, EB=ernstig bedreigd, BE=bedreigd, KW=kwetsbaar en GE=gevoelig.

Soort	N	N/100 ha	RL	Soort	N	N/100 ha	RL
Grauwe Gans	6	15,1		Ekster	5	12,6	
Zomertaling	1	2,5	BE	Zwarte Kraai	2	5,0	
Slobeend	5	12,6	KW	Kleine Karekiet	22	55,3	
Krakeend	3	7,5		Bosrietzanger	20	50,3	
Wilde Eend	26	65,3		Zwartkop	5	12,6	
Fazant	13	32,7		Tuinfluitier	5	12,6	
Buizerd	1	2,5		Grasmus	8	20,1	
Waterhoen	3	7,5		Spreeuw	2	5,0	
Meerkoet	2	5,0		Zanglijster	1	2,5	
Kievit	16	40,2		Blauwborst	1	2,5	
Wulp	5	12,6	KW	Roodborsttapuit	2	5,0	
Grutto	12	30,2	GE	Huismus	5	12,6	
Tureluur	4	10,1	GE	Heggenmus	2	5,0	
Holenduif	1	2,5		Graspieper	29	72,9	GE
Houtduif	5	12,6		Kneu	3	7,5	GE
Koekoek	1	2,5	KW	Putter	3	7,5	
Velduil	1	2,5	EB	Rietgors	40	100,5	
Gaai	2	5,0					

4.2. Beheertypen en kwaliteitsbepalende SNL-soorten

In figuur 1 en 2 is de verspreiding van SNL-pakketten weergegeven voor Boswachterij Garderen en de Bennekomse Meent. In tabel 7 en 8 staan de voor vogels geldende pakketten met in vet gedrukt de kwalificerende soorten die aangetroffen zijn in de geldende SNL-pakketten.

Tabel 7. In Garderen voorkomende SNL-pakketten met kwalificerende vogelsoorten. Alleen soorten die in het gebied zijn aangetroffen staan vermeld in de tabel. Pakketten waarvoor geen kwalificerende vogelsoorten zijn aangewezen, zijn niet in de tabel opgenomen.

Nr	SNL-pakket	Meetsoorten
N06.04	vochtige heide	Wulp, Veldleeuwerik, Graspieper, Paapje, Roodborsttapuit, Sprinkhaanzanger, Grauwe Klauwier, Geelgors
N07.01	droge heide	Korhoen, Wulp, Draaihals, Boomleeuwerik , Veldleeuwerik, Roodborsttapuit , Tapuit, Grauwe Klauwier, Klapekster, Geelgors
N07.02	zandverstuiving	Boomleeuwerik, Duinpieper, Tapuit
N12.05	kruiden- en faunarijke akker	Grauwe Kiekendief, Patrijs, Kwartel, Kwartelkoning, Veldleeuwerik, Graspieper, Gele Kwikstaart, Geelgors, Ortolaan, Grauwe Gors
N15.02	dennen- eiken- en beukenbos	Wespendief , Groene Specht, Zwarte Specht, Middelste Bonte Specht, Kleine Bonte Specht , Boomleeuwerik , Fluiter , Vuurgoudhaan , Boomklever , Wielewaal, Raaf, Keep, Sijs , Appelvink , Geelgors
N16.01	droog bos met productie	Wespendief , Groene Specht, Zwarte Specht , Middelste Bonte Specht , Kleine Bonte Specht , Boomleeuwerik , Fluiter , Vuurgoudhaan , Boomklever , Wielewaal, Raaf, Keep, Sijs , Appelvink , Geelgors

Tabel 8. In de Bennekomse Meent voorkomende SNL-pakketten met kwalificerende vogelsoorten. Alleen soorten die in het gebied zijn aangetroffen staan vermeld in de tabel. Pakketten waarvoor geen kwalificerende vogelsoorten zijn aangewezen, zijn niet in de tabel opgenomen.

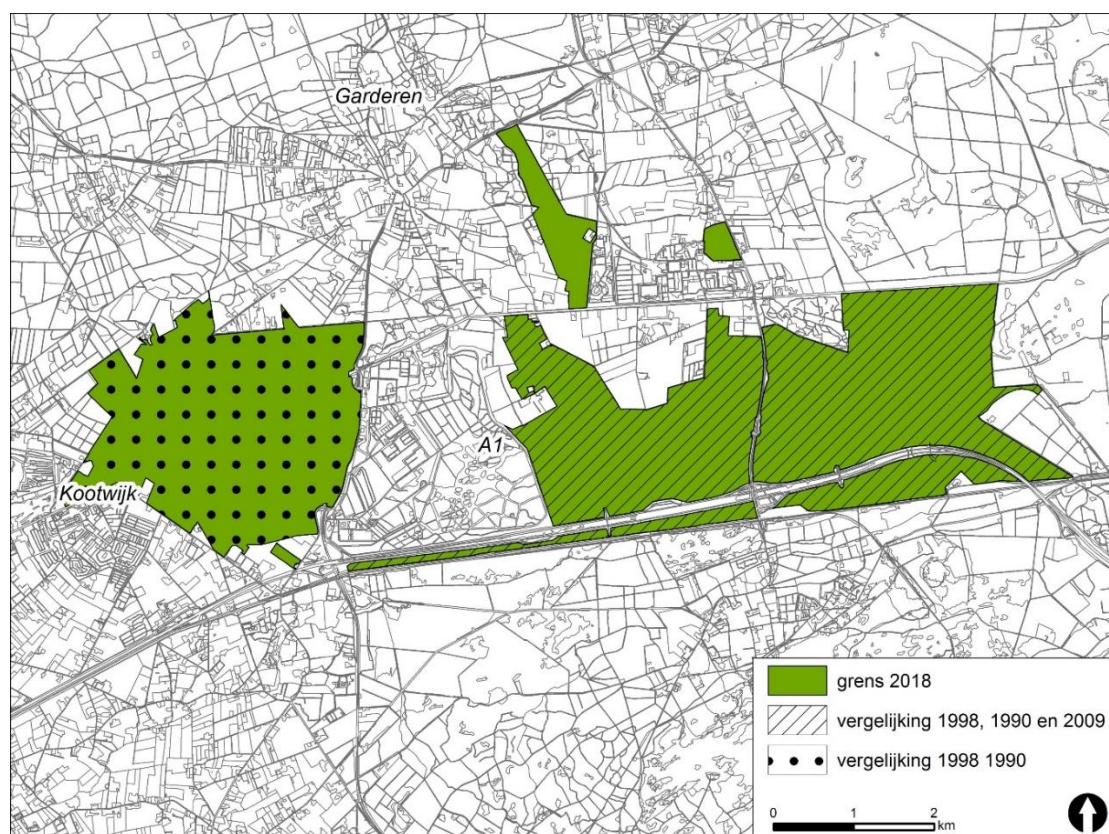
Nr	SNL-pakket	Meetsoorten
N10.01	nat schraalland	Kwartelkoning, Kempmaan, Watersnip, Grutto , Tureluur , Gele Kwikstaart

4.3. Vergelijking met eerdere karteringen

Beschikbare informatie

De gehele Boswachterij Garderen werd eerder onderzocht in 1990 en 1998 (Vogel 1990, Ottens 1999). Daarnaast vond aanvullend in 2009 een kartering plaats van Garderen-Oost (van Manen 2011). De inventarisaties zijn qua onderzoeksmethode goed met elkaar te vergelijken, al moet voor een vergelijking van de verschillende jaren rekening gehouden worden met een aantal factoren die de aantallen kunnen beïnvloeden, zoals jaarinvoeden (het weer, weinig/veel voedsel) en invloeden van de onderzoeker. De tijdsinvestering in 2018 komt met 6,9 min/ha aardig overeen met de karteringen in de periode 1990-2009, waar in 1990 6 min/ha en in 2009 7,1 min/ha werd besteed. Alleen 1998 wijkt wat af, omdat toen 9 min/ha is besteed. In tabel 9 en 10 zijn de gegevens van de basiskarteringen naast elkaar gezet en figuur 3 laat het gebied zien waarop de vergelijkingen zijn gebaseerd. Het betreft de delen van het gebied dat in alle jaren is geteld.

Voor de Bennekomse Meent zijn geen voormalige karteringen beschikbaar.

Figuur 2. Delen van Garderen die in meerdere jaren werden gekarteerd. Gearceerd is Garderen-Oost en gestippeld is Garderen-West.

Watervogels

Watervogels komen geconcentreerd voor op het Kootwijkerveen en het Watergraafsmeer. De Dodaars verscheen op het Watergraafsmeer en bleef nagenoeg stabiel op het Kootwijkerveen. Grauwe Ganzen hadden zich reeds in 2009 gevestigd op het Kootwijkerveen en dit aantal bleef gelijk. De verder afname van de Wilde Eend is in overeenstemming met de landelijke negatieve trend. Opvallend is de verschijning van Kuifeenden op het Kootwijkerveen. Deze was hier niet eerder vastgesteld, mogelijk lift de soort mee met de landelijke positieve trend. Verrassend was het succesvolle broedgeval van de zeldzame Wintertaling.

Roofvogels

Roofvogels laten vanaf 1990 een structurele afname zien, iets wat goed overeen komt met de trend elders op de Veluwe. Dit is vooral goed zichtbaar bij de Buizerd, waarvan het aantal broedgevallen in zowel Garderen-West als Garderen-Oost sinds 1990 is gehalveerd. Sinds 2009 lijkt de stand van de Buizerd gestabiliseerd in Garderen-Oost. De Havik nam verder af in Garderen-Oost, maar bleef stabiel in Garderen-West. Hoewel de Sperwer sinds 1990 behoorlijk is afgenomen, nam de soort in Garderen-West iets af, maar nam iets toe in Garderen-Oost. Over het geheel bezien is de stand stabiel sinds 1998.

De aantallen van de Wespindief schommelen een beetje, maar is zeker niet afgenomen in Garderen, ook gezien de vondst van drie bezette nesten in 2018. Torenvalk en Boomvalk verkeren al langer op een bijzonder laag niveau op de Veluwe. In 2009 werd nog een nest gevonden van Torenvalk en/of Boomvalk (?) in een oud kraaiennest op het Nieuw-Millingse Zand, maar ondanks zoekacties werd hier geen enkel kraaiennest meer gevonden in de aanwezige grove dennen. Ook waarnemingen van Boomvalken ontbraken.

Tabel 9. Aantallen broedvogels in Garderen-Oost tijdens verschillende karteringen. += soort wel aanwezig, maar niet geteld in betreffend jaar.

Soort	1990	1998	2009	2018	Soort	1990	1998	2009	2018
Appelvink	27	15	34	60	Kruisbek	1	11	3	14
Bonte Vliegenvanger	37	48	33	70	Kuifeend	0	0	0	5
Boomklever	12	23	43	53	Kuifmees	+	111	97	132
Boomkruiper	+	66	69	128	Matkop	+	23	30	28
Boomleeuwerik	84	60	27	36	Meerkoet	3	3	2	2
Boompieper	171	121	52	89	Middelste Bonte Specht	0	0	0	1
Boomvalk	2	0	1	0	Nachtzwaluw	2	0	5	8
Bosuil	5	1	2	+	Putter	0	0	5	9
Buizerd	13	10	6	6	Raaf	2	1	1	0
Dodaars	5	4	6	7	Ransuil	12	2	1	0
Draaihals	4	0	0	0	Ringmus	+	2	0	0
Duinpieper	2	1	0	0	Roodborsttapuit	1	2	11	7
Fluiter	27	15	17	17	Kleine Barmsijs	1	0	0	0
Geelgors	48	38	31	27	Sijs	6	5	0	2
Gekraagde Roodstaart	87	72	35	35	Sperwer	5	3	2	4
Glanskop	23	19	34	53	Spreeuw	+	5	4	1
Goudvink	26	11	17	27	Staartmees	+	21	46	27
Grauwe Vliegenvanger	5	15	6	18	Steenuil	1	0	0	0
Grauwe Gans	0	0	2	2	Tapuit	9	0	0	0
Groene Specht	2	1	1	1	Torenvalk	1	0	0	0
Groenling	7	0	1	19	Tuinfluiter	+	8	2	3
Grote Bonte Specht	87	67	69	104	Veldleeuwerik	12	2	6	0
Grote Lijster	+	19	11	24	Vuurgoudhaan	4	4	6	15
Havik	2	3	2	1	Waterral	0	0	0	1
Heggenmus	+	17	29	31	Wespindief	1	3	2	3
Holenduif	7	5	3	6	Wilde Eend	5	6	4	3
Houtduif	+	+	18	24	Wintertaling	0	1	0	1
Houtsnip	4	2	2	3	Witte Kwikstaart	9	9	5	4
Keep	2	1	0	0	Zanglijster	+	+	59	84
Kievit	3	0	0	0	Zomertortel	0	3	0	0
Klapekster	1	0	0	0	Zwarte Kraai	5	13	2	2
Kleine Bonte Specht	4	4	4	6	Zwarte Roodstaart	0	1	0	0
Kneu	8	4	0	9	Zwarte Specht	7	3	2	3
Koekoek	2	1	0	2	Zwartkop	+	81	80	175

Vogelsoorten van heide, stuifzand, kapvlakten en overgangen van bos naar heide

Vogelsoorten die een sterke binding hebben met heide, kapvlakten of overgangen van bos naar heide laten wisselende trends zien. De Draaihals werd niet vastgesteld, ondanks dat de heide- en stuifzandgebieden in Garderen er lokaal soms geschikt uitzien. Elders op de Veluwe, zoals in Kootwijk of Ugchelen-Hoenderloo zit de Draaihals de laatste jaren weer wat in de lift.

De Nachtzwaluw doet het goed. Merkwaardig genoeg bevonden de twee territoria in 1990 zich in Maanschoten in oud en zeer open dennenbos (1 in 2018). De opener zandige delen van het Caitwicker en Nieuw-Millingse Zand waren toen onbezet. Vestiging in deze gebieden vond pas plaats na 1998, met vijf territoria in 2009 en zeven in 2018.

De Boomleeuwerik nam enorm in aantal af in de periode 1990-2009. De afname vond vooral plaats in de oude en open grove dennenbossen in Maanschoten, maar ook in de opener zandige terreinen. Belangrijkste verklaring is het dichtgroeien van open, zandige delen met jonge dennen en berken. De laatste jaren wordt hier door beheerwerkzaamheden aandacht aan besteed en worden dichtgroeide

delen plaatselijk weer open gehouden. De Boomleeuwerik lijkt hiervan te profiteren op het Caitwickerzand en Nieuw-Millingse Zand. Ze namen hier iets toe. Ook in Maanschoten werden iets meer territoria gevonden (van 1 naar 4). In Garderen-West halveerde de soort ten opzichte van 2009, met name op het Stroesche Zand. Opvallend genoeg verdween de Veldleeuwerik volledig op zowel het Caitwickerzand als het Nieuw-Millingse Zand. In 2009 werd hier nog een toename vastgesteld van 2 naar 6 territoria. Het open zand met buntgras en de overgangen naar struikheidevegetaties zien er op het oog geschikt uit. Ook verdwenen ze op de Boeschoterheide en het Stroesche Zand. Net als in andere stuifzandgebieden op de Veluwe daalde ook hier het aantal Witte Kwikstaarten.

De Boompieper is zowel in Garderen-West als Oost fors afgenomen sinds 1990. De afname vond vooral plaats in de bossen zelf, zoals in Boeschoten, Maanschoten, Grevenhout en het Stroesche Zand. De afname was het sterkst in de periode 1990-2009. De afname lijkt gestabiliseerd. In Garderen-Oost namen ze zelfs iets toe, met name in Maanschoten en op het Caitwickerzand en Nieuw-Millingse Zand. Dit heeft te maken met het vergroten van heide- en stuifzandareal en het creëren van open ruimtes in het bos, waardoor geschikt habitat ontstaan is.

De Gekraagde Roodstaart nam ten opzichte van 1998 fors af in de open grove dennenbossen van het Stroesche Zand. Ze leven graag in open bossen met een korte bodemvegetatie, het liefst met onbegroeide plekken. Door onder andere stikstofdepositie is de bosbodem op grote schaal dichtgegroeid, waardoor dit leefgebied ongunstig is geworden voor Gekraagde Roodstaarten. Ook in Garderen-Oost was sprake van een forse afname in de dennenbossen in de periode 1990-2009 (van 87 naar 35). Hier lijkt de stand nu gestabiliseerd. Verreweg de meeste territoria bevonden zich in grove dennenbossen op of langs de randen van de open zandige terreinen en in Maanschoten.

De toename van de Roodborsttapuit in de periode 1990-2009 is inmiddels gestabiliseerd. Op het Caitwickerzand en Nieuw-Millingse Zand namen ze zelfs iets af van 10 naar 6 territoria.

Na een opmerkelijke afwezigheid van de Kneu in 2009, werden net als 1990 en 1998 Kneutjes vastgesteld op de open zandige delen van Garderen-Oost.

De Geelgors nam sinds 1990 het sterkst af in de open grove dennenbossen van het Stroesche Zand, maar ook rond de Waterberg en Vroomse Bergen in Garderen-Oost. Met name het ouder worden van de open grove dennenbossen en dichtgroeien van de bosbodem door stikstofdepositie zal hier een belangrijke verklaring voor zijn. Ten opzichte van 2009 is de stand in Maanschoten en de open zandige delen van Garderen-Oost nagenoeg stabiel gebleven. Duinpieper, Tapuit en Klapekster werden voor het laatst in 1998 (1ste) en 1990 (2de en 3de) vastgesteld.

Vogelsoorten van jonge bosopstanden en struweel

De Zomertortel is inmiddels helemaal van het toneel verdwenen, zoals op zoveel plekken in Nederland. In 1998 werden nog drie territoria vastgesteld in jonge naaldhoutopstanden, maar in 2009 waren ze hier al verdwenen. De Matkop nam in Garderen-West toe en bleef stabiel in Garderen-Oost. Dit is enigszins opmerkelijk, omdat ze doorgaans afnemen bij het ouder worden van het bos. Kennelijk is er nog een voldoende aanbod aan jonge opslag van douglas en grove dennenvakken. Hier gebruiken ze vermoolde jonge dennen en sparren. Langs de heide- en stuifzanden maken ze ook gebruik van zachthoutsoorten als berken. De Goudvink nam in beide gebieden iets toe en werd vooral vastgesteld in natuurlijke verjonging van vooral douglas en Japanse lariks. Op de heide- en stuifzanden bleken jeneverbesstruwelen ook in trek. De Zwartkop laat een forse toename zien. Delen van de terreinen waar in 1998 en 2009 geen of nauwelijks Zwartkoppen zaten, bleken nu wel bezet. Het gaat onder meer om het Grevenhout, Maanschoten en de Waterberg in Garderen-Oost en delen van Boeschoten en het Stroesche Zand met vooral douglasopstanden in Garderen-West. De Tuinfluiter nam, zoals in de meeste bossen op de Veluwe, af in Garderen-West. In Garderen-Oost bleef deze stabiel rond het Kootwijkerveen.

Vogelsoorten van opgaand bos met loofbomen

De Fluiter nam toe in Garderen-West, met name in de eikenbossen langs de Apeldoornsestraat. In Garderen-Oost bleven ze stabiel en hier werden ze voornamelijk vastgesteld in eikenbossen, veelal gemengd met berken en grove dennen. De Grote Lijster nam iets toe in Garderen-West. In Garderen-Oost bleken met name de randen van het Caitwickerzand en Nieuw-Millingsezand beter bezet dan 2009. Hier namen ze dan ook iets toe. Zanglijsters en Grauwe Vliegenvangers namen beide toe. De Appelvink breide zich in beide gebieden verder uit, na een eerdere toename in 2009. In Garderen-Oost vestigde de soort zich in de bossen van de Waterberg en nam vooral toe rond Vossen en Caitwickerhorst. In Garderen-West werden toenames en vestigingen vooral vastgesteld in ouder wordende douglasopstanden. De Houtduif nam iets toe in Garderen-Oost.

Vogelsoorten van oud opgaand bos met dood hout en zwaar loofhout (holenbroeders)

De meeste holenbroeders namen toe. Bij de spechten is de toename het grootst bij de Grote Bonte Specht. In 2009 waren delen van Maanschoten en het Grevenhout nog volledig leeg, maar inmiddels

zijn deze bezet geraakt. Ook rond de Waterberg en in Vossen werden duidelijk meer territoria vastgesteld. Hetzelfde geldt ook voor Boeschoten en het Stroesche Zand. De dichtheid was hier in 1998 nog laag, met vele lege vlekken op de kaart. Ook hier zijn deze plekken langzamerhand bezet geraakt met Grote Bonte Spechten. Zwarte Specht en Groene Specht bleven stabiel en de Kleine Bonte Specht nam iets toe in Garderen-Oost en verscheen voor het eerst in Garderen-West. Verheugend is de komst van de Middelste Bonte Specht in Vossen.

Net als de Grote Bonte Specht breidde het areaal van de Boomklever zich ook verder uit. In twintig jaar tijd namen ze in Garderen-West toe van 14 naar 60 territoria. In Garderen-Oost is de tijdspanne iets korter en namen ze toe van 43 naar 53 territoria. Boomkruiper nam ook toe in beide delen van Garderen, evenals de Glanskop. De Bonte Vliegenvanger nam vooral toe door een groter aanbod aan nestkasten. Op de verspreidingskaart van 2009 ontbraken ze nog in de Waterberg, maar nu zit hier een cluster van paren in nestkasten. Zo verschenen er in Maanschoten ook nestkasten, die benut worden door de soort. Deze waren er in 1998 nog niet, getuige de verspreidingskaart. De Holenduif nam af in Garderen-West, maar herstelde iets in Garderen-Oost. Kauwen en Spreeuwen zijn nagenoeg volledig verdwenen uit beide bossen.

Vogelsoorten van opgaand bos met naaldbomen

Grootschalige kap van naaldbos, met name douglas en Japanse lariks, is in Garderen nog redelijk uitgebleven. In deze steeds ouder wordende opstanden nam de Vuurgoudhaan iets toe. Ook de Kuifmees nam iets toe. Het is vooral een bewoner van grove dennenbossen. Hierin is over het algemeen niet rigoreus gekapt, zij het dat her en der dennenbossen zijn gekapt om open ruimtes te creëren. Elders op de Veluwe laat de soort de laatste jaren een afname zien, zoals in Ugchelen-Hoenderloo in 2016. Invasiesoorten als Sijs en met name de Kruisbek waren redelijk aanwezig. De Putter verscheen in Garderen-West en nam iets toe op de open zandige delen van het Caitwickerzand en Nieuw-Milligse Zand en langs enkele bosranden bij de akkers rondom Assel.

Tabel 10. Aantallen broedvogels in Garderen-West tijdens de verschillende karteringen. +=soort wel aanwezig, maar niet geteld in betreffend jaar.

Soort	1990	1998	2018	Soort	1990	1998	2018
Appelvink	29	14	54	Kauw	2	3	0
Boerenwaluw	1	1	0	Keep	1	0	0
Bonte Vliegenvanger	16	12	23	Klapekster	1	0	0
Boomklever	24	14	60	Kleine Bonte Specht	0	0	3
Boomkruiper	+	41	90	Kneu	1	0	2
Boomleeuwerik	10	8	4	Koekoek	3	1	0
Boompieper	154	38	29	Kruisbek	1	8	11
Boomvalk	1	0	0	Kuifmees	+	49	64
Bosuil	6	3	?	Matkop	+	5	17
Buizerd	9	6	5	Putter	0	0	7
Dodaars	0	0	1	Raaf	1	0	0
Draaihals	1	0	0	Ransuil	7	0	0
Ekster	+	2	0	Roodborsttapuit	0	2	2
Fluiter	27	2	10	Sijs	5	4	2
Geelgors	31	17	5	Sperwer	9	5	4
Gekraagde Roodstaart	7	16	5	Spreeuw	+	7	1
Glanskop	25	20	31	Staartmees	+	10	14
Goudvink	36	5	20	Tuinfluiter	+	4	1
Grasmus	0	1	0	Veldleeuwerik	5	3	0
Grauwe Vliegenvanger	23	7	19	Vuurgoudhaan	24	9	15
Groene Specht	8	0	1	Waterhoen	0	1	0
Groenling	9	0	13	Wespendief	2	0	1
Grote Bonte Specht	76	32	70	Wilde Eend	2	1	1
Grote Lijster	+	7	9	Witte Kwikstaart	2	2	0
Havik	2	3	3	Zwarte Kraai	15	8	5
Heggenmus	+	10	15	Zwarte Specht	7	4	4
Holenduif	11	11	6	Zwartkop	+	40	126
Houtsnip	5	0	1				

4.4. Soortbesprekingen

De aantallen van soorten die zijn vastgesteld in de Bennekomse Meent worden aangegeven met BM.

Grauwe Gans, n=2, n=6 (BM)

Op 13 maart bevonden zich twee paren op het Kootwijkerveen en op 10 april vier paren. Hiervan zat één van de paren in broedhouding op een pitrus eilandje in het ven. In de rondes erna waren de Grauwe Ganzen verdwenen. Er is zeer waarschijnlijk niet succesvol gebroed. In het Watergraafsmeer in Garderen-West werd alleen op 27 april twee paar Grauwe Ganzen waargenomen, te weinig voor het opvoeren van een territorium. In de Bennekomse Meent zat in maart en april een concentratie van vijf paren rond de veenputten in het gebied. Langs het Valleikanaal in de Bennekomse Hooilanden werd tevens een paar aangetroffen.

Zomertaling, n=1 (BM)

Waarnemingen werden verricht in het meest zuidoostelijke deel van de Bennekomse Hooilanden en bestond uit een paartje op 18 april en twee mannetjes op 9 mei.

Slobeend, n=5 (BM)

Het zuidelijke deel van de Bennekomse Hooilanden bleek in trek bij Slobeenden. De meeste waarnemingen werden verricht op 30 maart en 18 april (vijf paar), daarna dit wat af, maar tot en met 15 juni waren tenminste twee paar Slobeenden aanwezig.

Wilde Eend, n=4, n=29 (BM)

In het Kootwijkerveen werden in totaal drie paar geteld. Hiervan broedde met zekerheid twee paren succesvol, want op 16 juni zwommen hier twee vrouwtjes rond met respectievelijk 6 en 7 jongen. Op het Watergraafsmeer broedde ook een paar succesvol, met op 12 juli een vrouw met 9 jongen. Al met al een aardig broedsucces voor de eenden. In eerdere jaren mislukte de meeste paren, vermoedelijk door verhoogde kans op predatie in de eifase (Ottens 1999).

Wilde Eenden bleken zeer talrijk in de Bennekomse Meent en Hooilanden. Vooral langs het Valleikanaal kwamen ze geconcentreerd voor. De natte veenputten in de Bennekomse Meent bleken ook goed te zijn bezet.

Wintertaling, n=1

In maart en de eerste helft van april zaten tenminste drie paar Wintertalingen op het Kootwijkerveen. Daarna leken ze verdwenen, totdat op 16 juni een vrouw met vier jongen werd gezien. Het is niet duidelijk geworden of de jongen het ook daadwerkelijk hebben overleefd. Wel werd in de avond van 16 juli nog een eenzaam vrouwtje waargenomen.

Kuifeend, n=5

Nieuwkomer is de Kuifeend op het Kootwijkerveen. Er is bij de interpretatie uitgegaan van het maximaal aantal mannetjes op tenminste twee bezoeken. Dit bedroeg op 7 mei 11 mannetjes en op 16 juni 5 mannetjes; in de meeste gevallen paarsgewijs. Niets wees op daadwerkelijk broeden, omdat er geen vrouwtjes met jongen met pullen werden waargenomen.

Dodaars, n=8

Het aantal Dodaarsen op het Kootwijkerveen is verrassend groot in verhouding tot het wateroppervlak. Vanaf hoger gelegen plekken werd langdurig gepost om het aantal territoria nauwkeurig te bepalen. Op 7 mei werden vogels broedend op een nest gezien. Er werd gebroed in plukken pitrus in de dieper gelegen delen van het ven. Bij tenminste vier paren slaagde de eerste broedpoging. Op 16 juni zwommen er bij ten minste vier individuen jongen rond, te weten 3, 1, 2 en 2. Op het Watergraafsmeer was één paartje aanwezig, dat op 11 juni 3 jongen had.

Fazant, n=14 (BM)

De dichtheid aan Fazanten bleek opmerkelijk hoog in de Bennekomse Meent. Kennelijk is er voldoende afwisseling van ruigte met open (natte) graslanden. Her en der werden vrouwtjes met kuikens gezien.

Wespendief, n=5

20 juni 2018 mag gerust een memorabele dag genoemd worden m.b.t. Wespendieven in Garderen. Er werden drie bezette nesten gevonden op één dag! Het eerste nest bevond zich in Maanschoten (vak 34b). Het vrouwtje zat strak op het nest te broeden. Het betrof zeer waarschijnlijk een oud Wespendieven nest van het jaar ervoor. Het tweede nest werd gevonden langs een wandelpad in het Caitwickerhorst in een Japanse lariks, vermoedelijk ook een oud Wespendievennest (vak 79a). Het derde nest bevond zich in

een losliggend bosvak langs de Meervelderweg in een grove den (vak 400e). Dit nest leek eerder bezet door een Buizerd, maar de broedpoging was waarschijnlijk mislukt. Het nest werd op dezelfde dag gecontroleerd door Florian Bijmold en hij stelde een broedend vrouwtje Wespendif vast.

Op 12 juli werden de drie nesten beklommen door Willem van Manen. Het nest in Maanschoten bevatte twee jongen van ongeveer zeven dagen oud. Op het nest lagen de volgende prooien: 5 x grijze raat, 1 x vulgaris en een paar zangvogelveertjes. Het nest in de Japanse lariks in het Caitwickerhorst bleek te zijn mislukt. Er lag veel blad op het nest en met zekerheid waren er eieren in gelegd. Hetzelfde gold voor het nest langs de Meervelderweg. Hier werden de resten van een ei met embryo gevonden. Op het nest lag verder de resten van een wespentraat en een jonge Merel. Het nest in Maanschoten werd op 26 juli nogmaals beklommen door Ronny Hulleger. De vrouw vloog af en de twee jongen waren nog aanwezig. Het legbegin kon berekend worden op 30 mei en de jongen waren ca. 23 dagen oud. Na 26 juli werd het nest gevolgd door Hugh Jansman en de jongen vlogen half augustus succesvol uit.

Naast de drie nestvondsten is in juli extra aandacht besteed aan het voorkomen van Wespendifen. Dit werd gedaan door vanuit strategische plekken in het terrein een uur of drie het luchtruim boven het bos of heide af te zoeken op Wespendifen. Kleedkenmerken en vliegbanen werden geregistreerd, al dan niet met voedsel. Extra aandacht ging hierbij uit naar het westelijke deel van Garderen, zoals de Boeschoterheide en het Stroesche Zand. Dit leverde een aantal waarnemingen van Wespendifen op, met op 12 juli (met Florian Bijmold) een afglijdende Wespendif in westelijke richting. Ondanks enkele gerichte zoekacties in de direct aangrenzende bosvakken, werd geen nest gevonden.

Willem van Manen deed daarnaast op 18 juli een aantal uren een boomtopsessie in een hoge douglas in het Grevenhout. Hier werden eerder al waarnemingen verricht van een individuele Wespendif (op 15 mei en 29 juni). Ook Willem zag hier een Wespendif, maar uit het gedrag kon hij afleiden dat deze geen actief nest had.

Het prachtig afgeschermd nest met jongen van ongeveer twee weken. Maanschoten, 12 juli 2018 (Willem van Manen).

Sperwer, n=9

In alle gevallen werd een bezet nest gevonden. De verspreiding was redelijk verspreid over het gebied, al vallen hiaten op in Maanschoten en Vossen (Garderen-Oost) en het noordelijke deel van Garderen-West (Boeschoten). Nesten werden stevast gevonden in jonge tot middeloude naalduhoutopstanden. Middeloude grove dennenopstanden waren veruit favoriet (n=7), de overige nesten werden gevonden in douglas (n=2). Het broedsucces was, net als elders op de Veluwe, zeer matig. Bij alle nesten werd de eileg gestart, maar drie nesten sneuvelden al in de eifase. De overige zes broedparen kregen jongen.

Hiervan werden bij vier nesten de jongen van het nest gepredeerd, vermoedelijk werk van Haviken. Bij de overige twee nesten konden de jongen worden gemeten en geringd. Het nest in een grove den in Meerveld bevatte op 1 juli drie mannetjes en twee vrouwtjes. De start van de eileg kon worden berekend op 5 mei. De jongen vlogen succesvol uit. Een van de jonge vrouwtjes overleefde het niet en vloog op 12 augustus 2018 dood tegen een raam in het nabijgelegen Uddel.

Het nest in een douglas op het Caitwickerhorst bevatte op 1 juli één mannetje en drie vrouwtjes. De start van de eileg werd berekend op 3 mei. De jongen vlogen succesvol uit (bedelend door het bos op 12 juli). Opvallend genoeg bleef de Sperwer sinds 1998 stabiel in Garderen. Elders op de Veluwe, zoals Kootwijk, zijn ze de afgelopen jaren verder afgenomen. Ook vliegen er in Garderen nog succesvol jongen uit (in Kootwijk en Ugchelen-Hoenderloo is dit vrijwel nihil). Het broedsucces is echter wel sterk gedaald. In 1998 waren 7 van de 8 nesten succesvol (Ottens 1999), nu 2 van de 9 nesten.

Havik, n=4

De verspreiding was regelmatig over het beschikbare bosareaal, met 1100-3000 meter tussen de nesten. Een hiaat valt op in het westelijke deel van Garderen-Oost (Vossen, Maanschoten). Hier zat in 2009 nog een nest in een fijnspar in Vossen (vak 71c). In dit vak werd een oud horst gevonden, ook in een fijnspar, met tevens een kekkerende vogel op 10 maart. Het nest was slechts zeer licht belegd met een vers sparrentakje. Na 10 maart is hier, en in de omgeving, echter nooit meer een activiteit waargenomen van een Havik, zodat een territorium niet aanvaardbaar is. Het enige nest in Garderen-Oost werd door Florian Bijmold gevonden in het oostelijke deel nabij Grevenhout (vak 93b) in een oude douglas. Op 29 juni werden tenminste twee jongen gezien. Deze vlogen met zekerheid succesvol uit.

In Garderen-West bleef de Havik stabiel. Er werden twee nesten gevonden, waarvan het nest bij Tolnegen in een Japanse lariks zat (vak 107c) en bij het Watergraafsmeer in een douglas (vak 139d). Beide nesten waren succesvol, met tenminste twee uitgevlogen jongen per paar.

Een derde territorium in Garderen-West was aanwezig in een uitgedund vak douglassen nabij Hoog Boeschoten. Met name op 27 april werd er langdurig gekekkerd door een territoriale man, maar zoekacties leverde niets op (ook samen met Florian Bijmold). In dit vak zat een aantal jaren geleden steevast een nest van de Havik, maar deze verdween, mogelijk na dunningswerkzaamheden. Voorjaar 2017 als ook 2018 bleef het mannetje maar kekkeren in dit vak en liggen er prooien en poepsporen, maar een nest is dus al zeker twee jaar niet meer gevonden.

Buizerd, n=12, n=1 (BM)

De Buizerd laat een redelijk verspreid voorkomen zien. Enkele lege plekken waren aanwezig in de omgeving van het Grevenhout en Caitwickerhorst. Het bleek lastig om bezette nesten te vinden, ofwel omdat de vogels zich in het geheel niet lieten zien of dat ze juist heel luidruchtig waren gedurende het hele broedseizoen. In totaal werden tien nesten gevonden, waarvan de meeste in grove den (n=5), douglas (n=4) en Japanse lariks (n=1). De overige twee gevallen berustten op meerdere waarnemingen van alarmerende vogels, zonder dat er nest werd gevonden. Het broedsucces was zeer matig. In zeven gevallen werd met broeden gestart, de overige nesten werden alleen belegd met verse takken. In geen enkel geval kwamen met zekerheid jongen groot. Kennelijk was het voedselaanbod erg schraal in deze arme bossen. 2018 staat dan wel te boek als een matig (veld-) muizenjaar, maar dit was wel erg mager. In meest noordelijke bosje in de Bennekomse Meent zat een bezet nest van de Buizerd in een zwarte elzenbosje. Er is met zekerheid een broedende vogel op het nest gezien, maar het is niet duidelijk geworden of er ook daadwerkelijk succesvol jongen zijn uitgevlogen.

Waterral, n=1

In de vroege ochtend van 16 juni riep een Waterral vanuit de vochtige oevers van het Kootwijkerveen. De soort werd hier niet eerder vastgesteld.

Meerkoet, n=2, n=2 (BM)

Van de twee paren op het Kootwijkerveen had één paar op 16 juni vier pullen. Langs het Valleikanaal waren twee paar aanwezig, waarvan tenminste één paar met jongen.

Kievit, n=16 (BM)

De blauwgraslanden van de Bennekomse Meent bleken sterk in trek bij Kieviten (n=10) en in de Bennekomse Hooilanden werden zes paar aangetroffen. In beide gebieden werd op 9 en 30 mei door de meeste paren gealarmeerd, ten teken dat er eieren of jongen aanwezig waren.

Wulp, n=5 (BM)

Er waren in totaal vijf paar Wulpen aanwezig, drie in de Bennekomse Meent en twee in de Bennekomse Hooilanden. Het biotoop is dan ook geschikt voor de soort. Van oudsher komen Wulpen met nadruk voor op veen- en zandgronden. Op 30 mei alarmeerden alle vijf paren zeer fel, wat erop duidt dat er jongen aanwezig waren.

Grutto, n=12 (BM)

De natte graslanden met venige bodem van de Bennekomse Meent was sterk in trek bij Grutto's. Voor huidige Nederlandse begrippen is de dichtheid bijzonder hoog te noemen. In de Meent zelf werden vijf paar aangetroffen, waarvan drie paar op 9 mei alarmeerden. In de Hooilanden ging het om zeven paar. Zowel de Kieviten als de Grutto's foerageerden zowel in de eifase als samen met de jongen in de reguliere agrarische graslanden aan de oostkant van de Kooiweg. Hier is de vegetatie minder hoog en nat en kennelijk was hier ook sprake van voldoende insectenaanbod.

Armerende gruttoman in de Bennekomse Hooilanden ten teken dat er jongen zijn. 9 mei 2018 (Theo Verstrael).

Tureluur, n=4 (BM)

Ook de Tureluur was goed vertegenwoordigd, met in beide gebieden twee paren. Ze alarmeerden 9 en 30 mei.

Velduil, n=1 (BM)

Op 30 maart werd een Velduil gezien in de Bennekomse Meent. Een vervolgaarneming werd gedaan op 30 mei iets zuidelijker in de Hooilanden. In beide gevallen betrof het een druk jagende vogel.

Houtsnip, n=4

Houtsnippen werden 'meegenomen' tijdens de schemerrondes voor Nachtzwaluwen en werden niet integraal geteld, zoals in voorgaande jaren. In totaal werden vier baltsende mannetjes waargenomen, waarvan één bij de Boeschoterheide, één in Maanschoten en twee rondom het Kootwijkerveen en Nieuw-Milligsezand. Ondanks de geringere inspanning, werden er wel iets meer Houtsnippen vastgesteld in Garderen-Oost (van 2 in 2009 naar 3) en Garderen-West (van 0 in 1998 naar 1).

Nachtzwaluw, n=8

Nachtzwaluwen werden geteld op een aantal mooie zomeravonden in de maand juli. Alle geschikt lijkende locaties werden minimaal één keer bezocht. De territoria in 2018 berusten op uitsluitende waarnemingen van zingende mannetjes. Net als in 2009 was het best lastig om de Nachtzwaluwen goed te horen op met name het zuidelijke Nieuw-Millingse Zand. Een deel van de zang viel namelijk weg vanwege het overheersende geluid van de snelweg A1 (van Manen 2011). Hiertoe werden steeds insteken gemaakt op het zand, om ze beter te kunnen horen (of niet, zoals in 2018). Op locaties waar geen spontaan roepende Nachtzwaluw werd gehoord, is gebruik gemaakt van geluidsnabootsing. Dit leverde in een enkel geval een aanvullende territorium op, zoals in het open grove dennenbos van Maanschoten. De verspreiding is voornamelijk gesitueerd op en langs de randen van de heide en zandverstuivingen. De meeste mannetjes werden gehoord op het Caitwickerzand (n=5). Het Nieuw-Millingse Zand viel wat tegen met twee territoria. Kenmerkend voor de territoria was dat ze zich bevonden op plekken met open zand, struikheidevegetaties, buntgras en zandstruisgras.

Opvallend genoeg ontbreken Nachtzwaluwen nog steeds in Garderen-West. Met name de Boeschoterheide ziet er geschikt uit, net als de omgeving van het Stroesche Zand, maar op de mooie zomeravond van 19 juli werden ze niet gehoord.

Middelste Bonte Specht, n=1

Erg leuk was de komst van de Middelste Bonte Specht in de noordwestpunt van Vossen. Het biotoop ter plaatste bestaat uit een oude eikenlaan daterend uit de periode 1897-1920, een oud fijnsparrenvak, open grasland en een gemengd loofhoutvak met eiken en berken van jongere leeftijd. Op 31 mei rond 14:08 hoorde ik duidelijk het karakteristieke whè-whè-geluid, direct herkenbaar als die van een Middelste Bonte Specht. De vogel riep veelvuldig en werd iets later ook gevonden, iets noordelijker van het grasland in het gemengde eikenvak.

Kleine Bonte Specht, n=11

Alle territoria bevonden zich in percelen met oud loofhout en vooral waar middeloude tot oude eikenopstanden staan, liefst gemengd met levende dan wel dode staande berken. Dergelijke percelen zijn relatief schaars in Garderen en dientengevolge is de soort allerm minst talrijk. In Garderen-West verscheen de Kleine Bonte Specht en in Garderen-Oost namen ze iets toe.

Zwarte Specht, n=7

In zes gevallen hebben territoria betrekking op nestvondsten, die zich bevonden in beukenvakken of -lanen met een ruime cluster van oude spechtenholen. De nesten bevonden zich allemaal in een levende beuk, waar een duidelijke 'veeg' onder de holte zat en waar territoriale vogels werden waargenomen. Langs de noordrand van het Caitwickerzand was op meerdere dagen in april en mei een zeer luidruchtige Zwarte Specht aanwezig. Hier werd echter geen nest bij gevonden. Ten opzichte van de karteringen in 1998 en 2009 is de soort stabiel gebleven. De geschiktheid aan (potentiële) nestbomen is in zowel Garderen-West als Oost niet heel groot. Vermoedelijk is het gebied dan ook 'vol' voor Zwarte Spechten.

Groene Specht, n=2

Groene Spechten bleken nog altijd zeer schaars in Garderen. Dit is best opvallend gezien de ligging en overgangen naar cultuurland en campings met veel grasland in het noordelijke deel en de link die de soort vaak heeft met extensieve wildweides, stuifzanden of een heideveld. Groene Spechten zijn voor hun voedsel afhankelijk van dit soort open plekken, waar veel zonlicht op de bodem valt, en het gunstig is voor mieren. Toch blijkt dit voor Garderen niet het geval.

Raaf, n=0

Het nest in de Watergang nabij Joolhul bleek tijdens een controle op 6 maart te zijn omgewaaid. Het zat op de rand van het wildraaster langs de A1 in een grove den. In 2017 bevatte het nest vijf eieren en vloog er één jong uit. Wel spijtig, want ondanks gerichte zoekacties kon geen nieuw nest worden gevonden in deze omgeving en waren waarnemingen van Raven zeer schaars. Verdachte waarnemingen in maart en april werden wel verricht rond Assel, maar deze leidden steeds weer richting het rustgebied van het Kroondomein ten noorden van de Asselsche Heide. Wat als een mogelijk territorium beschouwd had kunnen worden, waren waarnemingen op 7 maart en 10 april rondom het Kootwijkerveen. Hier hield zich tijdelijk een op het oog territoriaal paar op, dat regelmatig alarmeerde, maar steeds verdwenen ze weer na een korte periode. Ondanks diverse zoekacties werd hier geen nest gevonden en is geen territorium opgevoerd. Elders in het gebied waren waarnemingen van Raven schaars. Rond Maanschoten hield zich in april en mei een kleine groep niet-broedende vogels op van steeds 4-5 Raven en af en toe werd een hoog overvliegende vogel gezien. In Garderen-West hield zich alleen een verdacht paar op in een vak met oude douglassen op 25 maart in het meest zuidwestelijke puntje. Ook hier is op

twee verschillende dagen langdurig gezocht naar een nest, maar deze heeft er vrijwel zeker niet gezeten. Na 25 maart werd hier de rest van het seizoen ook geen Raven meer gezien.

Net buiten de grenzen van het gebied broedde, net als in 2016-2017, een Ravenpaar op de parkeerplaats bij het benzinstation Lucasgat langs de A1. Het paar had met zekerheid jongen, maar deze zijn hoogstwaarschijnlijk niet succesvol uitgevlogen (net als in 2016 en 2017; wel succesvol in 2015).

Boomleeuwerik, n=40

De Boomleeuwerik is één van de meest karakteristieke broedvogelsoorten van het Caitwickerzand en Nieuw-Milligse Zand. De soort werd hier vastgesteld in de soortenrijke buntgrasvegetaties in de randzone van het vastgelegde zand en in de overgangen van open naar half besloten zandige delen. Delen met struikheidevegetaties en dennenopslag waren minder in trek. In de periode 1998-2009 was sprake van een forse afname van Boomleeuweriken (van 60 naar 27), vermoedelijk vooral verklaarbaar doordat een groot deel van het gebied dichtgroeide met jonge dennen. Her en der is bos opengekapt of worden dennen verwijderd of bos gekapt, zodat hier weer geschikter leefgebied is ontstaan. Het lijkt erop dat ze hiervan hebben geprofiteerd. In de periode 2009-2018 namen ze weer iets toe (van 27 naar 36).

In Garderen-West kwamen Boomleeuweriken alleen voor op de Boeschoterheide, het Stroesche Zand en op een vrij grote kapvlakte. Hier halveerde de soort echter, met name rondom het Stroesche Zand (van 8 naar 4).

Veldleeuwerik, n=0

De Veldleeuwerik verdween volledig van het Caitwickerzand en Nieuw-Milligsezand. Ze werden alleen nog vastgesteld op de schrale akker nabij Assel (n=5), net buiten het onderzoeksgebied.

Fluiter, n=27

De uitdrukkelijk voorkeur van Fluiters ging uit naar het oude loofbos en dan met name in het voormalige eikenhakhout, vaak gemengd met grove den en berk. Met name de eikenbossen langs de Rode Weg in het Grevenhout en langs de Apeldoornsestraat in Garderen-west waren in trek en hier kwamen ze enigszins geclusterd voor. Elders waren Fluiters schaars en werden vooral aangetroffen in gemengde vakken, met grove dennen, eiken, beuk en Amerikaanse eik. Beukenvakken werden grotendeels gemeden, een trend die al een aantal jaren gaande is in de Veluwe bossen.

Blauwborst, n=1 (BM)

Op 15 juni werd een zingend mannetje vastgesteld bij de plas in de Hooilanden. Iets verder bevond zich alarmerend jong in de hoge wal langs het Valleikanaal.

Roodborsttapuit, n=9, n=2 (BM)

De Roodborsttapuit werd vastgesteld op vrijwel alle heide- en stuifzandterreinen, behalve op het Stroesche Zand en de kleine dichtgegroeide heideveldjes rond Meerveld. De voorkeur van de soort ging uit naar structuurrijke heide met microreliëf met een verspreide opslag, jeneverbessen of solitaire vliegdenen. De extensieve graslanden net buiten het studiegebied, bij Assel en in het zuiden van Garderen-West (nabij de Wolweg), bleken ook trek, met name vanwege de aanwezigheid van meidoors en braamstruwelen.

In de Bennekomse Meent werden langs de Kooiweg twee paar vastgesteld. Ze broedden vermoedelijk in de lage ruigtes van het grasland en hadden afrasteringspaaltjes als zangpost.

Bonte Vliegenvanger, n=91

De verspreidingskaart laat concentraties van paren zien op plekken waar nestkasten zijn opgehangen. Dit is met name het geval rond Vossen en de Waterberg (hier in 2009 geen kasten en ook geen vliegenvangers). Ook langs de Apeldoornsestraat in Garderen-West hangen veel kasten. Overige territoria waren gevestigd in loof- en gemengd hout, vooral daar waar kwijnende berken staan, in het special de eikenhakhoutvakken. Verder gebruikten ze oude beukenvakken om in te broeden, het liefst in oude gaten van de Grote Bonte Specht.

Graspieper, n=30 (BM)

Hoewel de Graspieper het landelijk in open agrarische gebied erg slecht doet, is daar in de natte graslanden van de Bennekomse Meent geen sprake van. De dichtheid is bijzonder hoog te noemen. Ze zaten vooral in de laagtes van de dammetjes in lage ruigtes in het grasland.

Appelvink, n=110

De Appelvink is een typische bewoner van opgaande structuurrijke loofbossen en kan soms sterk geclusterd voorkomen. Dit werd vastgesteld bij Vossen en op Boeschoten (hier vooral douglas in combinatie met oud loofbos). De dichtheid is beduidend minder in aaneengesloten grove dennenbossen,

zoals de bossen bij Maanschoten en het Grevenhout. In grote delen van de monotone grove dennenbossen op het Stroesche Zand ontbraken ze in het geheel.

Geelgors, n=36

Geelgorzen werden uitsluitend vastgesteld rondom de heidevelden en zandverstuivingen. Met name de zandige plekken met verspreid staande opslag waren het meest in trek. Daarnaast kwamen ze voor op open plekken, zoals wildweides met jeneverbesstruwelen in Boeschoten, op de dichtgegroeide heideveldjes van Meerveld en langs de zandige delen van het treinspoor. Op het Caitwickerzand en Nieuw-Millingsezand nam de soort slechts licht af. Maar in Garderen-West namen ze fors af, met name op het Stroesche Zand. Hier kwamen ze eerder voor in jonge grove dennenopstanden, maar deze zijn inmiddels te oud geworden. Nu zitten ze alleen nog op de Boeschoterheide en op het heideveld van het Stroesche Zand.

Rietgors, n=40 (GM)

Net als de Graspieper was de dichtheid aan Rietgorzen bijzonder hoog te noemen. Ze kwamen vooral voor op de dammetjes in de Hooilanden, die begroeid zijn met ijle rietvegetaties.

4.5. Enkele waarnemingen van niet-broedvogels

Grote Zilverreiger

10 april: 1 ex. Kootwijkerveen.

Bruine Kiekendief

30 maart en 15 juni werd een jagende man waargenomen in de Bennekomse Meent. Met zekerheid werd er niet gebroed.

Boomvalk

Op 15 juni werd een jagend individu waargenomen in de Bennekomse Meent.

Watersnip

16 juli: 1 ex. Kootwijkerveen; tijdens avondronde.

De Bennekomse Meent bleek zeer in trek bij pleisterende Watersnippen, met name het blauwgrasland. Tussen 30 maart en 9 mei werden ze hier opgejaagd tijdens de rondes, met 23 individuen op 18 april als maximum aantal.

Oeverloper

16 juli: 1 ex. Kootwijkerveen; tijdens avondronde.

Ransuil

Er werden twee winterroestplaatsen gevonden. Eén in de grove dennenpercelen van de Waterberg en één in een oud fijnsparrenvak langs de Rode Zanden in Vossen.

Paapje

15 mei: 1 man op de akker bij Assel.

Tapuit

7 mei: 3 mannetjes op het Nieuw-Millingse Zand.

11 mei: 1 mannetje op het Caitwickerzand.

Kleine Barmsijs

28 april: vrij laat in het seizoen een zingende Barmsijs nabij de Stroesche Heide.

5. Evaluatie

Het studiegebied neemt op de Veluwe een bijzonder waardevolle plek in vanwege de open voormalige zandverstuivingen in het oostelijke deel van Garderen (Caitwicker Zand en Nieuw-Millingse Zand). Het belang van het gebied onderschrijft zich vooral door de aanwezigheid van kritische vogelsoorten die gebonden zijn aan stuifzanden, heidevelden en vennen. In de afgelopen 30 jaar is sprake geweest van een flinke areaal- en aantalsafname, waarbij karakteristieke soorten als Draaihals, Duinpieper, Tapuit en Klapekster verdwenen als broedvogel. Ook Boomleeuwerik, Gekraagde Roodstaart, Geelgors en

Boompieper namen in die tijd af. Belangrijkste reden is dat in die jaren ongeveer een kwart van het voorheen open zandige gebied is dichtgegroeid met vooral dennenopslag. In het resterende open gebied heeft de vegetatie zich zonder twijfel verdicht en hebben pioniervegetaties van buntgras en ruig haarmos plaatsgemaakt voor andersoortige grassen, grijs kronkelsteeltje en struikheide. De afname die vooral in 2009 werd vastgesteld lijkt enigszins gestabiliseerd. Er werden in de afgelopen tien jaar maatregelen uitgevoerd om stuifzanden met elkaar te verbinden door het open maken van dichtgegroeide bosdelen van het zand. Dit blijkt met name gunstig voor Boomleeuwerik en Nachtzwaluw, die beide iets toenamen ten opzichte van 2009. Ook de Gekraagde Roodstaart nam niet verder af en territoria bevonden zich vooral langs de randen van de stuifzanden. Voor het behoud van deze soorten is raadzaam om deze gebieden in de toekomst vrij te houden van verjonging van dennenbos.

In de bossen van Garderen zijn de afgelopen 30 jaar geen ingrijpende beheersmaatregelen toegepast, behalve reguliere dunningen in het bos. Het bos is een stuk ouder geworden en is in tussentijd voorzien van een beter ontwikkelde struiklaag en/of boomlaag. Waarschijnlijk is de bodemvegetatie in de bossen verdicht, tenzij sprake is van massaal opgeslagen verjonging met grove den. Door de verdichting van bos en bodemverdichting zijn Boompieper en Gekraagde Roodstaart hier het hardst achteruitgegaan. De oude loofbossen met beuken en eikenhakhout zijn ouder geworden en herbergen een breed scala aan bosvogels. Met name de Grote Bonte Specht, maar ook Boomklever, Glanskop en Appelvink namen toe en de Middelste Bonte Specht vestigde zich. Ook de oude eikenhakhoutbossen worden steeds interessanter voor kritische bosvogels, vanwege een toenemende hoeveelheid dood hout, zoals wegwijnende berken. Oudere douglas- en larikspercelen bleven aardig gespaard en bleken sterk in trek bij Appelvink, Goudvink, Kruisbek en Vuurgoudhaan. De oudste dennenbossen worden steeds vogelrijker en herbergen soorten als Boomklever, Kleine Bonte Specht, Glanskop en Appelvink. In een deel van de bossen heerst tegenwoordig meer rust, doordat op diverse plaatsen een deel van de wandelpaden onbruikbaar zijn gemaakt, waardoor grotere en rustigere bosvakken zijn ontstaan. Dit is vooral gedaan voor het wild, maar voor broedvogels zal dit ongetwijfeld ook gunstig zijn.

De reservaten in de Bennekomse Meent bleken een tweetal pareltjes te zijn. De 'blauw'-graslanden waren zeer nat en daardoor soms moeilijk begaanbaar. Dichtheden van kritische weidevogels, zoals Wulp, Grutto en Kievit, bleken zeer hoog en gezien de hoeveelheid alarmerende oudervogels leek het broedsucces er goed te zijn. Rietvegetaties langs de Valleikanaal en op dammetjes in de reservaten leverde hoge dichtheden aan Bosrietzangers, Kleine Karekieten en Rietgorzen op. In de laagtes van de graslanden bleken Graspiepers goed te gedijen in lage ruigtes. Zeer bijzonder was het territorium van de Velduil.

Literatuur

- VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HUSTINGS M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M. & RELJNEN M.J.S.M. 1985. Vogelinventarisatie. PUDOC, Wageningen en Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels. Zeist.
- Van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels in 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Van Manen W. 2011. Broedvogels van Garderen-Oost in 2009. SOVON-inventarisatierapport 2011/12. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Ottens H.J. 1999. Broedvogels van Boswachterij Garderen in 1998. SOVON-inventarisatierapport 1999/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vogel R.L. 1990. Broedvogels van Boswachterij Garderen in 1990. SOVON-rapport 90/19. SOVON, Beek-Ubbergen.

Bijlagen

Bijlage 1. Soortkaarten kartering 2018 (volgende pagina's).

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

